

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૨૬ / ૧૯૯૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી બેલા એમ. ત્રિવેદી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. સી. રાવ

૧.	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા.
૨.	રિપોર્ટરને રીફર કરવું કે નહીં ?	હા.
૩.	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રી ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

=====

ગુજરાત રાજ્ય

વિરૂદ્ધ

દીપકકુમાર એમ. કહાર અને ૩ અન્ય(ઓ)

=====

ઉપસ્થીતી:-

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી સૌરિન એ. શાહ(૭૯૧)

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ માટે સુશ્રી મૈથિલી મહેતા, અધિક પબ્લિક
પ્રોસિક્યુટર(૨)

સામવાળા(ઓ)/રેસ્પોન્ડન્ટ(ઓ) નં. ૨ માટે શમિત(૨૧)

સામવાળા(ઓ)/રેસ્પોન્ડન્ટ(ઓ) નં. ૩, ૪ માટે સુશ્રી કૃતિ એમ.
શાહ(૨૪૨૮)

સામવાળા(ઓ)/રેસ્પોન્ડન્ટ(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી વિશાલ કે. આણંદજીવાલા
(૭૭૯૮) વતી શ્રી કે. બી. આણંદજીવાલા, સિનિયર એડવોકેટ

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી બેલા એમ. ત્રિવેદી

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. સી. રાવ

તારીખ : ૦૭/૦૮/૨૦૨૦

સીએવી ચુકાદો

(પર : માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. સી. રાવ)

૧. આ અપીલ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં "ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડ") ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ, સેશન્સ કેસ નં. ૧૪૨/૧૯૯૨ માં એડિશનલ સેશન્સ જજ, સુરત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧૭/૦૫/૧૯૯૪ ના નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદા અને હુકમની કાયદેસરતા અને માન્યતા પર સવાલ ઉઠાવતી કરવામાં આવી છે. સેશન્સ કોર્ટે તમામ સામાવાળા - આરોપીઓને ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (ટૂંકમાં "આઈપીસી") ની કલમ ૪૯૮એ, ૩૦૪બી, ૩૦૨ સાથે કલમ ૧૧૪ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યા છે.

૨. શરૂઆતમાં, એ નોંધવામાં આવી શકે છે કે, સામવાળા નં. ૨ - છનાભાઈ મકનભાઈ રેતીવાળા, અપીલ પેન્ડિંગ દરમિયાન અવસાન પામ્યા હોવાથી, કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમ મુજબ, ઉક્ત સામવાળા નં. ૨ ના સંબંધમાં અપીલ શમિત (અબેટેડ) થઈ હતી.

૩. વર્તમાન અપીલ તરફ દોરી જતા તથ્યો એ છે કે, સામવાળા/આરોપી નં. ૧ - દીપકકુમાર એ મૃતક - હેમુના પતિ હતા. કથિત બનાવના ૧૦ મહિના

પહેલા બંનેના લગ્ન થયા હતા. સામવાળા/આરોપી નં. ૨ – છનાભાઈ એ સામવાળા નં. ૧ ના પિતા હતા. સામવાળા/આરોપી નં. ૩ – જશવંતભાઈ મંગુભાઈ પારડીવાળા એ સામવાળા નં. ૧ ના બનેલી છે અને સામવાળા/આરોપી નં. ૪ – વીણાબેન પ્રવીણચંદ્ર રેતીવાળા એ મૃતક હેમુના કાકીજી (મામીજી) છે. મૌખિક ફરિયાદમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે, તમામ સામવાળા – આરોપીઓ ફરિયાદીની મૃતક પુત્રી પાસે ટીવી, ફ્રિજ અને રોકડ રકમની માંગણી કરતા હતા અને દહેજ માટે મૃતક હેમુને હેરાન કરતા હતા. એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે એકબીજા સાથે મિલિભગત કરીને, સામવાળાઓએ ફરિયાદીની પુત્રીના મોં અને નસકોરા પર દબાણ લાવીને તેની હત્યા કરી હતી અને ત્યારબાદ તેને ફાંસીએ લટકાવી દીધી હતી.

૩.૧ અઠવાલાઈન્સ પોલીસ સ્ટેશન, સુરત ખાતે ફર્સ્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ સી.આર. નં. ૧૧૧/૧૯૯૨ થી ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી. તપાસ કરનાર અમલદારે, તપાસ હાથ ધરીને અને સામવાળાઓ – આરોપીઓ સામે પૂરતા પુરાવા એકત્ર કર્યા પછી, જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ, સુરતની કોર્ટમાં ચાર્જશીટ રજૂ કરી હતી જ્યાં કેસ ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫૯૮૧/૧૯૯૨ તરીકે નોંધાયો હતો. આ કેસ સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ટ્રાયલ ચલાવવા યોગ્ય હોવાથી, ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૨૦૯ હેઠળ કેસ સેશન્સ કોર્ટમાં કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે સેશન્સ કેસ નં. ૧૪૨/૧૯૯૨ તરીકે

નોંધાયો હતો.

૩.૨ સેશન્સ કોર્ટે તમામ આરોપીઓ સામે આઈપીસીની કલમ ૩૦૨, ૩૦૪-બી, ૪૮૮-એ સાથે કલમ ૧૧૪ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે ચાર્જ ફ્રેમ કર્યો હતો. સામવાળાઓ - આરોપીઓએ તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપોનો ઇનકાર કર્યો હોવાથી, સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી. પ્રોસિક્યુશને, આરોપીઓનો વાંક સાબિત કરવા માટે ૧૩ જેટલા સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને કેટલાક દસ્તાવેજી પુરાવા પણ રજૂ કર્યા હતા. પ્રોસિક્યુશનના પુરાવા પૂર્ણ થયા પછી, ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તમામ સામવાળાઓ - આરોપીઓના વધુ નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા, જેમાં તેઓએ તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપોનો ઇનકાર કર્યો હતો અને વધુમાં જણાવ્યું હતું કે મૃતક હેમુએ આત્મહત્યા કરી હતી કારણ કે તે સામવાળા - આરોપી નં. ૧ સાથે એડજસ્ટ થઈ શકી ન હતી. સેશન્સ કોર્ટે, રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી, વિવાદિત ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા તમામ સામવાળાઓ - આરોપીઓને કથિત આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યા છે. તેનાથી નારાજ થઈને, અપીલકર્તા - ગુજરાત રાજ્યએ વર્તમાન અપીલ દાખલ કરી છે.

૪. અપીલકર્તા વતી વિદ્વાન એપીપી સુશ્રી મૈથિલી ડી. મહેતા, સામવાળા નં. ૧

ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી વિશાલ કે. આણંદજીવાલા સાથે ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન સિનિયર એડવોકેટ શ્રી કે. બી. આણંદજીવાલા, સામવાળા નં. ૩ અને ૪ ના વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી કૃતિ એમ. શાહને સાંભળ્યા.

૪.૧ પીડબલ્યુ-૧ – નરસિંહભાઈ (ફરિયાદી) એ આંક- ૧૫ પરની તેમની જુબાનીમાં અન્ય બાબતોની સાથે જણાવ્યું હતું કે તેમની પુત્રીના લગ્ન સામવાળા નં. ૧ – દીપક સાથે થયા હતા અને તેઓ નાનાપુરા, સુરત ખાતે સામવાળા નં. ૧ ના મામા પ્રવીણભાઈ સાથે રહેતા હતા, જે ફરિયાદીના ઘરથી ૧૫૦ ફૂટ દૂર હતું. તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમના લગ્નના ત્રણ મહિના પછી, તેમની મૃતક પુત્રી – હેમુએ તેના પિયરની મુલાકાત લીધી હતી અને તેમને કહ્યું હતું કે તેના પતિ – દીપકે સોનાની એક ચેઈન અને હાથ ઘડિયાળની માંગણી કરી હતી અને તે માંગણી માટે તેને માર મારવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદીએ તેમના જમાઈ માટે સોનાની ચેઈન અને હાથ ઘડિયાળની જેમ તેમ વ્યવસ્થા કરી આપી હતી. આશરે દોઢ મહિના પછી, તેમની પુત્રી- હેમુએ ફરીથી તેમના ઘરની મુલાકાત લીધી અને તેમને કહ્યું કે તેના પતિ – દીપક અને તેના કાકીજી (મામીજી) – વીણાબેન (અહીં સામવાળા નં. ૪) દહેજ તરીકે ટી.વી. અને ફ્રિજની માંગણી કરી રહ્યા હતા. આ દહેજ માટે તેને મહેણાં-ટોણાં પણ મારવામાં આવતા હતા અને માર મારવામાં આવતો હતો. પરંતુ ફરિયાદીએ તેમની પુત્રીને ખાતરી આપી હતી કે તેઓ તેમના વ્યવસાયમાંથી પૈસાની

વ્યવસ્થા કરશે અને ટી.વી. અને ફિજની તેમની માંગ પૂરી કરશે. ફરીથી દોઢ મહિના પછી, તેમની પુત્રી – હેમુ તેમની પાસે આવી અને તેમને કહ્યું કે તેનો પતિ – દીપક હવે ટ્રક ખરીદવા માટે રૂ. ૧ લાખની માંગણી કરી રહ્યો છે. તે સમયે પણ તેને તેના પતિ અને સામવાળા નં. ૪ – વીણાબેન દ્વારા માર મારવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ ફરિયાદીએ તેને કહ્યું હતું કે તેઓ આટલી મોટી રકમની વ્યવસ્થા કરવા સક્ષમ નથી, અને તેમણે તેને તેના સાસરે પાછી મોકલી દીધી હતી. ત્યારબાદ, કથિત બનાવના ૩-૪ દિવસ પહેલાં, તેમની પુત્રી – હેમુએ ફરીથી તેમની મુલાકાત લીધી હતી અને તેમને કહ્યું હતું કે તેને દહેજમાં આપેલી જૂની વોલ કલોક તૂટી ગઈ છે અને તેથી નવી વોલ કલોક આપવામાં આવે. તેમની પુત્રી તેને સામવાળા નં. ૧ અને ૪ દ્વારા કરવામાં આવતા માનસિક અને શારીરિક ત્રાસ વિશે વારંવાર ફરિયાદ કરતી હતી. પ્રશ્ન હેઠળના બનાવના સંબંધમાં, તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે બનાવની તારીખે એટલે કે ૧૩/૦૩/૧૯૯૨ ના રોજ, જ્યારે તેઓ તેમના ભત્રીજા – મનસુખભાઈની ઓફિસે હતા, ત્યારે તેમના ભત્રીજાએ તેમને ઘરે જવા કહ્યું કારણ કે તેમની પુત્રી ઠાકોરભાઈના ઘરમાં પડી હતી અને કંઈ બોલતી ન હતી. જ્યારે તેઓ ત્યાં પહોંચ્યા, ત્યારે તેમના મોટા પુત્ર – જીતેન્દ્રે તેમને માહિતી આપી કે સામવાળાઓએ હેમુની હત્યા કરી દીધી છે અને તે એવો ડોળ રચ્યો છે જાણે તેણે ગળે ફાંસો ખાઈને આત્મહત્યા કરી હોય. ત્યારબાદ, તેને મિશન હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી, જ્યાં તેને મૃત જાહેર કરવામાં આવી હતી.

તેમણે પોતાની ટીકરીના મોં પર, જમણી આંખની ઉપર અને જમણા હાથ પર તાજા ઘર્ષણ (છોલાવાના નિશાન) જોયા હતા. તેથી, તેમણે બનાવના દિવસે સાંજે આશરે ૮.૦૦ વાગ્યે અઠવાલાઈન્સ પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ નોંધાવી હતી. ઉલટતપાસમાં, તેમણે સ્પીકાર્થુ કે જ્યારે તેઓ આશરે ૪.૩૦ વાગ્યે ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે ઠાકોરભાઈ, તેમના પત્ની અને તેમના બાળકો હાજર હતા અને જીતુએ તેમને માહિતી આપી હતી કે હેમુની હત્યા કરવામાં આવી હતી. તેમણે આ માહિતીની ચર્ચા તેમના પરિવારના સભ્યો અથવા કોઈની સાથે કરી ન હતી. તેમણે સ્પીકાર્થુ કે તેઓ તેમના સ્કૂટર પર ૩ – ૪ મિનિટમાં અઠવાલાઈન્સ પોલીસ સ્ટેશન અને ૨ મિનિટમાં નાનાપુરા પોલીસ ચોકી પહોંચી શક્યા હોત. તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમણે પીએસઆઈના આવવાની દોઢ કલાક રાહ જોઈ હતી અને પીએસઆઈ આવ્યા પછી તેમની ફરિયાદ લેવામાં આવી હતી. ઇન્કવેસ્ટ (ઇન્કવેસ્ટ પંચનામું) તેમના ઘરે કરવામાં આવ્યું હતું. તેમની પુત્રીના લગ્ન પછી તેઓ સામવાળા નં. ૧ ના માતા-પિતાને મળ્યા ન હતા. તેમની પુત્રીને સામવાળા નં. ૧ અને ૪ દ્વારા માર મારવામાં આવ્યો હતો અને તેને ડૉક્ટર પાસે લઈ જવામાં આવી ન હતી તેવી તેમણે કોઈને ફરિયાદ કરી ન હતી. સામવાળા નં. ૧ દ્વારા મંગાચેલા દહેજ વિશે તેમણે કોઈને કહ્યું ન હતું. તેમણે ના પાડી છે કે તેમણે પોતાની ટીકરીને કોઈ વોલ-ક્લોક આપી ન હતી. તેમણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેમની પુત્રીએ ૧૧/૦૩/૧૯૯૨ ના રોજ તેની સતામણી વિશે ફરિયાદ કરી ત્યારે તેમના પત્ની હાજર હતા. પરંતુ, તેમણે પોલીસ સમક્ષ

ફરિયાદ નોંધાવવાનું યોગ્ય માન્યું ન હતું. તેમણે પોતાની ફરિયાદમાં જણાવ્યું ન હતું કે તેમની પુત્રીને ટીવી અને ફિજ માટે મહેલાં-ટોલાં મારવામાં આવતા હતા. પીએસઆઈએ તેમને માહિતી આપી હતી કે ઈશ્વરભાઈએ પણ ફરિયાદ આપી હતી. તેમણે ના પાડી છે કે તેમની પુત્રી સામવાળા નં. ૧ સાથે લગ્ન કરવા તૈયાર ન હતી. સામવાળા નં. ૧ ના માતા-પિતા નવસારીના રહેવાસી હતા અને તેઓ નવસારી ખાતે રહેતા હતા. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે તેમની પુત્રીના મૃત્યુ પહેલા તેમણે કોઈને ફરિયાદ કરી ન હતી.

૪.૨ પીડબલ્યુ-૨ – જમનાબેન, મૃતક હેમુના માતા, જેઓની આંક-૧૭ પર તપાસ કરવામાં આવી હતી, તેમણે તેમની મૃતક પુત્રી – હેમુના કપડાં અને દાગીના ઓળખી બતાવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમને બે પુત્રીઓ હતી અને બંને પુત્રીઓને તેમની જ્ઞાતિના રિવાજ મુજબ દહેજ આપવામાં આવ્યું હતું. તેમના જણાવ્યા મુજબ સામવાળા નં. ૧ નાનપણથી તેમના મામા સાથે રહેતા હતા. સામવાળા નં. ૧ ના માતા-પિતાએ લગ્નમાં હાજરી આપી હતી. સામવાળા નં. ૧ અઠવાડિયામાં એક કે બે વાર તેમની મૃતક પુત્રી સાથે તેમના ઘરે આવતા હતા. તેમણે ફરિયાદીના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે અને તે જ તથ્યોનું વર્ણન કર્યું છે. તેની પુત્રીએ તેને તેની સત્તામણી વિશે કોઈને વાત ન કરવા કહ્યું હતું અને તેથી, તેણે સામવાળા નં. ૧ અથવા કોઈને પણ તેની દીકરીની સત્તામણી વિશે કંઈ કહ્યું ન હતું. તેણે પોતાની દીકરીની સત્તામણી માટે ન તો

તેના પિતાના વ્યવસાયના સ્થળની મુલાકાત લીધી હતી કે ન તો ઈશ્વરભાઈની. પોતાની ઉલટતપાસમાં તેણીએ જણાવ્યું છે કે પ્રવીણભાઈ (અહીંના સામવાળા નં. ૪ ના પતિ) ના ઘરમાં ટીવી અને ફ્રિજ હતા કે નહીં તે તેણી જાણતી ન હતી. તેણીએ નકારી કાઢ્યું હતું કે લગ્નના એક કે બે દિવસ પછી, તેની પુત્રીએ "બેગોન" પીધું ન હતું. તેણીએ બનાવના બે દિવસ પહેલા તેની પુત્રીને જોઈ હતી. તેની લાંબી ઉલટતપાસ કરવામાં આવી હતી પરંતુ કોઈ મહત્વપૂર્ણ બાબત સામે આવી ન હતી.

૪.૩ પીડબલ્યુ-૩ – જીતેન્દ્રકુમાર, મૃતક હેમુના ભાઈ હતા. તેમની જુબાની મુજબ, બનાવના દિવસે જ્યારે તેઓ સાંજના આશરે ૪ વાગ્યે તેમના ઘરે હતા, ત્યારે બે બાળકો તેમના ઘરે આવ્યા અને તેમને માહિતી આપી કે તેમની બહેન હેમુએ ગળે ફાંસો ખાઈ લીધો છે. તેઓ તુરંત જ પ્રવીણભાઈના ઘરે દોડી ગયા હતા, જ્યાં તેમની બહેન હેમુ સામવાળા નં. ૧ સાથે રહેતી હતી. જ્યારે તેઓ હેમુના બેડ-રૂમમાં પહોંચ્યા, ત્યારે તેમણે ઈશ્વરભાઈ પ્રવીણભાઈ, છનાભાઈ, જશવંત મિકેનિક, ગુલાબ બોરસદ્દીવાળા, પ્રવીણભાઈના ભાઈ – સુરેશ, આ તમામ ત્યાં હાજર જોયા. તેમની બહેન- હેમુ પલંગ પર પડી હતી. છનાભાઈ તેના ધબકારા તપાસી રહ્યા હતા; તેઓ સમજી શક્યા ન હતા કે જશવંતભાઈ અને પ્રવીણભાઈ પંખામાંથી દુપટ્ટો બાંધી રહ્યા હતા કે છોડી રહ્યા હતા. તેમણે ઈશ્વરભાઈને ડોક્ટરને બોલાવવા કહ્યું હતું પરંતુ તેમણે કોઈ જવાબ આપ્યો ન

હતો. ત્યારબાદ, રાજુ, વિનોદ અને પુષ્પા પણ પ્રવીણભાઈના ઘરે આવી પહોંચ્યા હતા અને તેઓ બધા મળીને ઓટો-રિક્ષામાં હેમુને મિશન હોસ્પિટલમાં લઈ ગયા હતા. તેની બહેન- હેમુના સાસરિયાઓ તરફથી કોઈ તેમની સાથે ગયું ન હતું. તેમની બહેન-હેમુને મિશન હોસ્પિટલના ડોક્ટરે મૃત જાહેર કરી હતી. તેમણે પોતાની મૃતક બહેનના ચહેરા અને જમણા હાથ પર નખના વાગવાના નિશાન જોયા હતા. તેમના જણાવ્યા મુજબ વાગવાના નિશાન તાજા હતા. લગ્ન પછી તેમની બહેન હેમુ અઠવાડિયામાં એક કે બે વાર તેમના ઘરે આવતી હતી. તેમની બહેન ફરિયાદ કરતી હતી કે સામવાળા નં. ૧ અને ૪ અને તેના સાસરિયાઓ દહેજ તરીકે ટીવી, ફ્રિજ અને એક લાખ રૂપિયાની માંગણી કરી રહ્યા છે અને તેને મહેણાં-ટોણાં પણ મારવામાં આવતા હતા અને માર મારવામાં આવતો હતો. સામવાળા નં. ૧ એ સોનાની ચેઈન, હાથ-ઘડિયાળ અને વોલ-ક્લોકની પણ માંગણી કરી હતી, જે તેને આપવામાં આવ્યા હતા. બનાવના ૩ થી ૪ દિવસ પહેલા તેની બહેનને દહેજ માટે માર મારવામાં આવ્યો હતો અને હેરાન કરવામાં આવી હતી. પોતાની ઉલટતપાસમાં તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે તેમના પિતાએ તેમને જાણ કરી ન હતી કે તેઓ ફરિયાદ નોંધાવવા જઈ રહ્યા છે.

૪.૪ પીડબલ્યુ-૪ - રહીમાબીબી - એક પંચ સાક્ષી, મૃતક હેમુના પડોશી હતા. તેમણે આંક-૨૧ પર પોતાની જુબાની આપી છે. તેમણે પોતાની

જુબાનીમાં જણાવ્યું છે કે તેમણે મૃતકના ચહેરા પર, જમણી આંખની ઉપર અને જમણા હાથ પર કેટલાક છોલાવાના નિશાન (અબ્રેસન્સ) જોયા હતા. પોલીસે ગળાનું માપ અને મૃતકના શરીરની લંબાઈ લીધી હતી કે નહીં તે તેઓ યાદ રાખી શક્યા ન હતા.

જ.૫ પીડબલ્યુ-૫ – દિનેશભાઈ, પણ એક પંચ સાક્ષી હતા. તેમણે આંક-૨૨ પર પોતાની જુબાની આપી છે. તેમણે પણ પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે.

જ.૬ પીડબલ્યુ-૬ – મોહનભાઈ, સુરતની જૂની સિવિલ હોસ્પિટલના મેડિકલ ઓફિસર હતા, જેમણે સામવાળા નં. ૧ ની તપાસ કરી હતી, તેમની જુબાની આંક-૨૫ પર છે. તેમણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેમણે સામવાળા નં. ૧ ને પૂછ્યું, ત્યારે સામવાળા નં. ૧ એ જણાવ્યું હતું કે બનાવની તારીખના ૨ દિવસ પહેલા તેમની પત્નીએ તેમના પર હુમલો કર્યો હતો. ડોક્ટરને સામવાળા નં. ૧ ના બંને હાથ પર છોલાવાના નિશાન મળ્યા હતા. તેમના અભિપ્રાય મુજબ, આ ઈજાઓ નખ અને હાથથી પહોંચાડી શકાય છે. તેમણે આંક-૨૬ પર ઈજાનું સર્ટિફિકેટ રજૂ કર્યું છે. પોતાની ઉલટતપાસમાં, તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે તેમના સર્ટિફિકેટમાં તેમણે જણાવ્યું ન હતું કે હિસ્ટ્રી કોણે આપી હતી. તેમણે દર્દીની હિસ્ટ્રી નોંધી હતી, પોલીસ રૂમમાં હાજર ન હતી પરંતુ તેઓ રૂમની બહાર હતા. તેમના

જણાવ્યા મુજબ જો કોઈ વ્યક્તિ અસમાન સપાટી પર પોતાના હાથ ઘસે તો તેને આવી ઈજાઓ થઈ શકે છે. જો કોઈને પોલીસ દ્વારા માર મારવામાં આવે અને તે પોતાના શરીરની સામે હાથ ઊંચા કરીને પોતાનો બચાવ કરવાનો પ્રયાસ કરે, તો આ પ્રકારની ઈજાઓ શક્ય છે. વાગવાના નિશાન અર્ધ- વર્તુળ બનાવતા ન હતા. જો કોઈ અકસ્માતે નીચે પડી જાય અને તેને જમીન પર ધકેલવામાં આવે તો તેને આ પ્રકારની ઈજાઓ થઈ શકે છે. પોલીસે ઈજાઓ વિશે હિસ્ટ્રી આપી ન હતી. ઈજાઓ કેવી રીતે થઈ તે અંગે પોલીસે કોઈ સૂચન કર્યું ન હતું. તેમના અભિપ્રાય મુજબ આ પ્રકારની ઈજાઓ નખ અને હાથથી પહોંચાડી શકાય છે. તેઓ દર્દીને ઓળખી શક્યા ન હતા. ઈજાનું સર્ટિફિકેટ આંક-૨૬ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે જ્યારે યાદી આંક-૨૭ પર રજૂ કરવામાં આવી છે.

૪.૭ પીડબલ્યુ-૭ – નાસીરુદ્દીન (આંક-૨૮) અને પીડબલ્યુ-૮ – મોહમ્મદ રફીક (આંક-૨૯), પંચ સાક્ષીઓ હતા જેઓ હોસ્ટાઈલ થઈ ગયા હતા.

૪.૮ પીડબલ્યુ-૯ – રજનીકાંત, એક સોની હતા, જેમણે દાગીનાનું વજન કર્યું હતું. તેમણે પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપતા આંક-૩૦ પર જુબાની આપી હતી.

જ.૯ પીડબલ્યુ-૧૦ – રામદેવ, અઠવાલાઈન્સ પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર હતા, જેમણે સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા અને પંચનામું તૈયાર કર્યું હતું અને આરોપી – દીપકુમારની અટકાયત કરી હતી. તેમણે બનાવના સ્થળનો નકશો તૈયાર કરવા માટે સિટી મામલતદારને યાદી લખી હતી. તેમણે ફરિયાદ પર પોતાની સહી ઓળખી બતાવી હતી. તેમને સામવાળા નં. ૧ ના હાથ અને ચહેરા પર ઈજાઓ મળી હતી. તેમણે ભોગ બનનારનું ઈન્કવેસ્ટ પંચનામું પણ તૈયાર કર્યું હતું. પોતાની ઉલટતપાસમાં તેમણે સ્વીકાર્યું કે તેમણે બનાવના સ્થળની નજીક રહેતી કોઈ વ્યક્તિની પૂછપરછ કરી ન હતી કે મૃતક અને આરોપી – અહીંના સામવાળા નં. ૧ વચ્ચે દહેજ માટે કોઈ ઝઘડો ચાલી રહ્યો હતો. તેમણે ના પાડી છે કે ડોક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ મૃતકે આત્મહત્યા કરી હતી.

જ.૧૦ પીડબલ્યુ-૧૧ (આંક-૩૯) – ભટારામા, એક ડોક્ટર હતા, જેમણે ભોગ બનનારનું પોષ્ટ-મોર્ટમ કર્યું હતું. તેમને મૃતકના ગળાના બહારના ભાગે રેખીય સ્કેચ (લીટા) મળ્યા હતા. તેમને મૃતકના ડાબા ગાલ પર પણ સ્કેચના નિશાન મળ્યા હતા. તેમના અભિપ્રાય મુજબ, મૃત્યુનું કારણ મોં અને નસકોરા પર દબાણ અને ત્યારબાદ ફાંસીના કારણે ગૂંગળામણ હતું. તેમને મૃતકના મોં અને હાથ પર ચકામા, છોલાવાના નિશાન અને સ્કેચ પણ મળ્યા હતા. પોતાની ઉલટતપાસમાં તેમણે સ્વીકાર્યું કે નથણીના કારણે નસકોરા પર ઈજા થઈ શકે

છે. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે જો કોઈ કાયની બારી તોડી નાખે અને કાયના ટુકડા શરીર પર પડે તો કલમ નં. ૧૭ માં દર્શાવેલ ઈજાઓ શક્ય છે અને જો કોઈ પોતાના દાંત વડે પોતાના હોઠ દબાવે તો પણ આવી ઈજાઓ શક્ય છે. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે જો કોઈ વ્યક્તિને ફાંસી આપવામાં આવી હોય અને કોઈ તેને નીચે લાવવાનો પ્રયાસ કરે તો પણ આવી ઈજાઓ શક્ય છે. જો કે, તેમણે ઇનકાર કર્યો હતો કે આવી ઈજાઓ સ્વ-પહોંચાડેલી ઈજાઓ હોઈ શકે છે. તેમણે સ્વીકાર્યું કે લિગેચર માર્ક્સ (ફાંસાના નિશાન) એન્ટી-મોર્ટમ (મૃત્યુ પહેલાના) હતા અને લિગેચર માર્ક્સ પછી ફાંસી આપવામાં આવી હતી. સામાન્ય રીતે, ફાંસી એ આત્મહત્યાના સ્વરૂપની હોય છે. તેઓ સંમત થયા છે કે હોમિસાઈડલ (હત્યાત્મક) ફાંસી ભાગ્યે જ કિસ્સાઓમાં જોવા મળે છે. તેમણે મૃતકના નખના કાપેલા ટુકડા લીધા ન હતા. નખના કાપેલા ટુકડાઓમાંથી, લોહી અને માસના ટુકડાઓ વિશેના પુરાવા એકત્ર કરી શકાયા હોત, પરંતુ વર્તમાન કેસમાં, એવા કોઈ પુરાવા ન હતા. જો કોઈ વ્યક્તિ મોં અને નાક પર દબાણ લાવે છે, તો જે વ્યક્તિ પર આવું દબાણ લાવવામાં આવે છે તે થાકી જાય છે. ભોગ બનનારનો પ્રતિકાર જે વ્યક્તિ પર દબાણ લાવવામાં આવે છે તેની સ્થિતિ પર આધારિત રહેશે. જો વધુ દબાણ કરવામાં આવે તો ચહેરા પર આંગળીઓના નિશાન મળી શકે છે અને ગળાના પાછળના ભાગમાં છોલાવાના નિશાન હશે. એ જરૂરી નથી કે ગળાના પાછળના ભાગમાં અને ખોપરી પર ઘણા કિસ્સાઓમાં ઈજાઓ થાય. તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે તેમણે ઈજા નં. ૧૦ નું સ્થાન

દર્શાવ્યું નથી. તેમના અભિપ્રાય મુજબ જો કોઈ વ્યક્તિ પાંચ મિનિટ સુધી શ્વાસ ન લઈ શકે તો તેનું મૃત્યુ થઈ જશે. જો કોઈ પોતે ફાંસી લગાવી લે તો તે થોડો સમય જીવિત રહેશે. જો કોઈને ગળા પર દબાણ લાવ્યા પછી મારી નાખવામાં આવે અને ત્યારબાદ તેને ફાંસી આપવામાં આવે તો આ પ્રકારની ફાંસીને પોસ્ટ-મોર્ટમ ફાંસી કહેવામાં આવે છે અને આવા કિસ્સાઓમાં, લિગેચર માર્ક્સને પોસ્ટ-મોર્ટમ માર્ક્સ તરીકે ગણવામાં આવે છે. કલમ નં. ૧૭ માં ઈજા નં. ૬ દુપટ્ટાની ગાંઠના કારણે શક્ય છે. હોઠ પરની ઈજા ૪૮ કલાક પહેલા પહોંચાડવામાં આવી હતી. તેમના જણાવ્યા મુજબ નાક સાફ કરતી વખતે, ઈજા નં. ૧ શક્ય હતી. તેમના અભિપ્રાય મુજબ ઈજાઓ એન્ટી-મોર્ટમ છે કે પોસ્ટ-મોર્ટમ તે માત્ર ઈજાઓની ધાર અને રક્તસ્રાવના આધારે નક્કી કરી શકાય છે અને કોઈ સૂક્ષ્મદર્શક (માઈક્રોસ્કોપિક) તપાસની જરૂર નથી. ભોગ બનનારની માઈક્રોસ્કોપિક તપાસ હાથ ધરવામાં આવી ન હતી. તેમણે બાયોકેમિસ્ટ્રી હિસ્ટોકેમિસ્ટ્રી ટેસ્ટ કરી ન હતી. તેમણે પીએમ નોટમાં ઈજાઓની ઉંમર, રક્તસ્રાવ, સોજો, લોહીનું ગંઠાઈ જવું વગેરેનો ઉલ્લેખ કર્યો ન હતો. ચટકતા કીડા અથવા કીડીઓ દ્વારા છોલાવાના નિશાન થઈ શકે છે. તેઓ ડૉ. કે. એસ. નારાયણ રેડ્ડીના અભિપ્રાય સાથે સંમત થયા જેમણે તેમના "ધ એસેન્શિયલ ઓફ ફોરેન્સિક મેડિસિન એન્ડ ટોકસિકોલોજી" ની ૧૧મી આવૃત્તિમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે "મૃત્યુના થોડા સમય પહેલા અથવા પછી ઉત્પાદિત છોલાવાના નિશાન માઈક્રોસ્કોપિક તપાસ દ્વારા પણ અલગ કરી શકાતા નથી." તેઓ

મોદીના જ્યુરિસપ્રુડન્સ સાથે સંમત ન થયા, જેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે "ચાદ રાખવું જ જોઈએ કે કીડીઓ ક્યારેક જમીન પર પડેલા મૃતદેહ પર હુમલો કરે છે, અને એવા નિશાન ઉત્પન્ન કરે છે જે એન્ટી-મોર્ટમ અબ્રેસન્સને ઉત્તેજિત કરે છે." જો વ્યક્તિના હાથ દોરડાથી બાંધેલા હોય તો આંક-૨૬ પરના સર્ટિફિકેટમાં દર્શાવેલ ઈજાઓ થઈ શકે છે. સામાન્ય રીતે, જે વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરવા ઈચ્છે છે, તે એકાંત જગ્યા પસંદ કરશે અને તે સમયે તેને જે પણ ઉપલબ્ધ હશે તેનાથી પોતાની જાતને ફાંસી આપવાનો પ્રયાસ કરશે. જો સ્ત્રીના માસિક ધર્મ ચક્રમાં ફેરફારો થાય છે, તો તે આત્મહત્યા કરવાનું વિચારી શકે છે. યુવાન સ્ત્રીઓમાં, તેના માસિક ધર્મ ચક્રમાં ફેરફારોની શક્યતાઓ વધુ હોય છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં, જો કોઈ વ્યક્તિએ પોતાની જાતને ફાંસી આપી હોય, તો મૃતદેહ ગાંઠની વિરુદ્ધ દિશામાં પડાશે. જો કોઈ પોતાની જાતને ફાંસી આપે છે, તો લાળની ગ્રંથિ પર વધુ દબાણ આવે છે. તેઓ સંમત થયા નથી કે આવા દબાણને કારણે મોંમાંથી વધુ લાળ બહાર આવશે. તેમણે જણાવ્યું છે કે લિગેચર માર્ક્સ વિશે કોઈ અભિપ્રાય આપતા પહેલા ગાંઠના પ્રકારને જોવું જરૂરી નથી.

૪.૧૧ પીડબલ્યુ-૧૨ – વિશ્વાસ રાવ બનાવની તારીખે અઠવાલાઈન્સ પોલીસ સ્ટેશનના ઈન્ચાર્જ પીએસઆઈ હતા અને જેમની સમક્ષ ઈશ્વરભાઈ છનાભાઈએ મૃતક – હેમુના મૃત્યુ અંગે જાહેર કર્યું હતું. તેમણે અકસ્માતે મોત રજિસ્ટરમાં

નોંધ કરી હતી. તેમણે બનાવના સ્થળની મુલાકાત લીધી હતી અને બનાવના સ્થળનું પંચનામું તૈયાર કર્યું હતું. તેમણે મૃતક – હેમુના પિતાની ફરિયાદ પણ નોંધી હતી અને ફરિયાદ પર સહી પણ કરી હતી. પોતાની ઉલટતપાસમાં તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે જ્યારે તેમણે બનાવના સ્થળની મુલાકાત લીધી ત્યારે તેમણે મૃતકના માતા-પિતા વિશે પૂછ્યું ન હતું અને તે સમયે કોઈએ ફરિયાદ કરી ન હતી કે દહેજના કારણે મૃતકની હત્યા કરવામાં આવી હતી. જો કોઈએ ફરિયાદ કરી હોત તો તેમણે તે લખી હોત. દહેજ માટે મૃતકની હત્યા કરવામાં આવી હોવાની કોઈએ ફરિયાદ કરી ન હતી. ફરિયાદ રાત્રે આશરે ૧૧.૩૦ વાગ્યે પૂર્ણ થઈ હતી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે જ્યારે તેઓ બનાવના સ્થળે હતા ત્યારે નરસિંહભાઈ કે તેમના પત્ની કે તેમના પુત્રો જીતુ કે રાજેશમાંથી કોઈએ તેમનો સંપર્ક કર્યો ન હતો. અન્ય પોલીસ કર્મચારીઓએ નરસિંહભાઈ કે તેમના પરિવારના સભ્યોને કંઈ પૂછ્યું હતું કે કેમ તે તેઓ જાણતા ન હતા. ઈન્કવેસ્ટ વખતે, મૃતદેહને મૃતકના માતા અને ભાઈઓ દ્વારા ઓળખવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે તેઓ અકસ્માતે મોત અંગે પૂછપરછ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે તેમણે નરસિંહભાઈના ઘરની મુલાકાત લીધી હતી અને જમનાબેનને બનાવ અંગે પૂછપરછ કરી હતી. ઈન્કવેસ્ટ વખતે, તેમણે જીતુ, રાજેશ અને અન્ય લોકોની પણ પૂછપરછ કરી હતી પરંતુ કોઈએ તેમને કંઈ ન હતું કે મૃતક – હેમુની દહેજના કારણે હત્યા કરવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે આશરે ૦૦.૦૦ કલાકે પી.આઈ. ઓડેદરાએ તેમની પાસેથી તપાસ સંભાળી લીધી હતી અને

ત્યારબાદ તેમણે કોઈ પૂછપરછ કરી ન હતી. તેમણે બનાવના સ્થળેથી કાચના ટુકડા તેમજ સિમેન્ટના પથ્થરો અને દુપટ્ટો એકત્ર કર્યો હતો. મૃતદેહ પર છોલાવાના નિશાન કેવી રીતે દેખાયા તે અંગે તેમણે પૂછપરછ કરી ન હતી. જ્યારે તેમણે ઇન્કવેસ્ટ પંચનામું તૈયાર કર્યું ત્યારે રૂમમાં રપ જણા હાજર હતા. તેમણે કોઈને પૂછ્યું ન હતું કે મૃતકના પિતા કોણ હતા. ફરિયાદી નરસિંહભાઈએ પોતાની ફરિયાદમાં જણાવ્યું ન હતું કે મૃતદેહ પરના છોલાવાના નિશાન તાજા હતા.

પ. દલીલો કરતી વખતે, અપીલકર્તા – ગુજરાત રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એપીપી સુશ્રી મૈથિલી મહેતાએ રજૂઆત કરી છે કે પીડબલ્યુ-૧ એટલે કે ફરિયાદી નરસિંહભાઈએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે દહેજની માંગણી હતી. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ એ જોવા માટે નિષ્ફળ ગઈ છે કે મૃતકના શરીર પર ઈજાઓ હતી, જેણે આત્મહત્યા કરવાની શક્યતાને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ મેડિકલ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં અને એ નિષ્કર્ષ પર આવવામાં પણ નિષ્ફળ ગઈ છે કે આરોપીએ પહેલા મૃતકનું ગળું દબાવ્યું હતું અને ત્યારબાદ મૃતકે પોતાની જાતને ફાંસી લગાવીને આત્મહત્યા કરી હોવાનો ડોળ કર્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે એવા ગ્રાઉન્ડ પર પીએમ નોટના મેડિકલ પુરાવાને ખોટી રીતે બાજુ પર મૂકી દીધા છે કે કેટલીક ઈજાઓ ઇન્કવેસ્ટ વખતે મળી આવી ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે મેડિકલ ઓફિસરના

અભિપ્રાય મુજબ, મોં અને નસકોરા પર દબાણ લાવવાના કારણે, ભોગ બનનારના શરીર પર ઈજાઓ મળી આવી હતી અને આ પુરાવા સૂચવે છે કે મૃતક પોતાની જાતને ફાંસી આપી શકી ન હોત. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે દહેજની માંગણી અંગેના પ્રોસિક્યુશન સાક્ષીના પુરાવા પર વિશ્વાસ ન રાખીને ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. ટ્રાયલ કોર્ટ આ પાસા પર પ્રોસિક્યુશન સાક્ષીના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે દહેજની માંગણી અને ખરાબ વર્તનના પુરાવાને એવા ગ્રાઉન્ડ પર બાજુ પર મૂકી દીધા છે કે ઇન્કવેસ્ટ વખતે પોલીસ સમક્ષ તુરંત જ તેનો ખુલાસો કરવામાં આવ્યો ન હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બનાવ સાંજે ૪.૩૦ વાગ્યે બન્યો હતો, ઇન્કવેસ્ટ સવારે ૮.૪૫ વાગ્યે પૂર્ણ થયું હતું અને રાત્રિના ૧૧.૩૫ વાગ્યે ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી. આમ, ફરિયાદ નોંધાવવામાં કોઈ વિલંબ થયો ન હતો. વધુમાં, ફરિયાદી એક સામાન્ય માણસ હતો અને જ્યારે પોલીસ તેની ફરજ બજાવી રહી હતી, ત્યારે તે દહેજની માંગણીના કારણે ખરાબ વર્તન વિશે ફરિયાદ કરવાનું યોગ્ય ન પણ વિચારે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ એ હકીકત ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે કથિત બનાવના છ કલાકની અંદર ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ એ ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે ફરિયાદીની પુત્રીનું લગ્નજીવનના ૧૦ મહિનાના ટૂંકા ગાળામાં મૃત્યુ થયું હતું અને તેથી, ફરિયાદી ખૂબ આઘાતમાં હોવા જોઈએ. ટ્રાયલ કોર્ટે એવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં

ભૂલ કરી છે કે મૃતકને દહેજ માટે કરવામાં આવતા ખરાબ વર્તન અને મહેલાં-ટોલાં સાબિત કરવા માટે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા તટસ્થ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટ એ ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે ત્રાસ અને મહેલાં-ટોલાં ઘરની અંદર થાય છે અને પડોશીઓ આવા બનાવથી અજાણ હોઈ શકે છે. લગ્નજીવનના ૭ વર્ષની અંદર મૃત્યુ થયું હોવાથી ટ્રાયલ કોર્ટે આઈપીસીની કલમ ૩૦૪-બી સાથે વાંચવામાં આવતી એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩બી હેઠળના ધારણા ને સંપૂર્ણપણે અણદેખ્યું કર્યું હતું. ટ્રાયલ કોર્ટે ખોટી રીતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે આઈપીસીની કલમ ૩૦૨ હેઠળ સજાપાત્ર કથિત ગુના સાથે આરોપીને જોડતા કોઈ પુરાવા ન હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ અન્યથા ભૂલ ભરેલો, અયોગ્ય અને ગેરકાયદેસર છે અને તેથી, તેને રદ અને બાજુ પર મૂકવો જોઈએ અને આરોપીઓને તેઓની સામે જે ગુના માટે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો તે માટે દોષિત ઠેરવવા જોઈએ. તેમણે પોતાની રજૂઆતોને સમર્થન આપવા માટે સુપ્રિમ કોર્ટના વિવિધ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે, જેની સાથે હવે પછી યોગ્ય તબક્કે વ્યવહાર કરવામાં આવશે.

૬. બીજી તરફ, સામવાળાઓ વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટે રજૂઆત કરી છે કે ફરિયાદ નોંધાવવામાં વિલંબ થયો હતો. વિસંગતતાઓ તરફ આંગળી ચિંધતા, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઇન્કવેસ્ટમાં માત્ર ૫ ઈજાઓનું

વર્ણન કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે પોષ્ટ-મોર્ટમ રિપોર્ટમાં, મૃતકના શરીર પર ૧૦ ઈજાઓ હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આરોપીની સારવાર કરનાર ડોક્ટર દ્વારા લખવામાં આવેલી હિસ્ટ્રી પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ડોક્ટરે પોલીસ યાદીમાંથી હિસ્ટ્રી લખી હોઈ શકે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદી અને મૃતક પોલીસ સ્ટેશનની નજીક રહેતા હોવા છતાં, દહેજ અંગે કોઈ અગાઉની ફરિયાદ ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સામવાળા નં. ૧ – ટીપક (મૃતકના પતિ) ના ઘરમાં પહેલાથી જ ટીવી અને ફ્રિજ હતા અને તેથી, ટીવી અને ફ્રિજની કોઈ માંગણી હોઈ શકે નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સામવાળા નં. ૧ એ બારીનો કાચ તોડીને મૃતકને બચાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો અને તેને પોતે ઈજાઓ થઈ હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે સામવાળાઓ – આરોપીઓને તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા આરોપોમાંથી યોગ્ય રીતે નિર્દોષ છોડી મૂક્યા છે અને તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

૭. એ વાતનો ઇનકાર કરી શકાય નહીં કે નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદાનું સ્પષ્ટ પરિણામ આરોપીને સ્વતંત્રતા આપવાનું છે. એપિટેક્સ કોર્ટે સતત એવો વ્યુ લીધો છે કે જો અપીલમાં ચુકાદો પુરાવાથી વિપરીત, સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલો અથવા એવો વ્યુ ન હોય કે જે ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોને

ધ્યાનમાં રાખીને સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી કોર્ટ દ્વારા લઈ શકાયો ન હોત, તો આ કોર્ટ નિર્દોષ છોડી મુકવાના આવા ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવા અનિચ્છુક રહેશે. ભારતમાં પીનલ કાયદાઓ પ્રાથમિક રીતે કેટલીક મૂળભૂત પ્રક્રિયાગત મૂલ્યો પર આધારિત છે, જે ન્યાયી ટ્રાયલનો અધિકાર અને નિર્દોષતાની ધારણા છે. વ્યક્તિને ગિલ્ટી (દોષિત) સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી નિર્દોષ માનવામાં આવે છે અને એકવાર તેને ફોજદારી આરોપમાંથી દોષિત ન ગણવામાં આવે, તો તે આવી ધારણાના લાભનો આનંદ માણે છે જેમાં માત્ર માન્ય અને યોગ્ય કારણોસર જ હસ્તક્ષેપ કરી શકાય છે. નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલને હંમેશા દોષસિદ્ધિ સામેની સામાન્ય અપીલથી અલગ કરવામાં આવી છે. અલબત્ત, જ્યાં પણ ચુકાદામાં તથ્યો અને/અથવા કાયદાની વિકૃતિ દેખાય છે, ત્યાં અપીલ કોર્ટ નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવાના તેના અધિકારક્ષેત્રમાં હશે, પરંતુ અન્યથા આવા હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, શ્રુ સેક્રેટરી, હોમ ડિપાર્ટમેન્ટ વિ. અબ્દુલ મન્નાન [(૨૦૧૧) ૮ એસસીસી ૬૫] ના કેસમાં એપિટેક્સ કોર્ટના ચુકાદામાં, નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવા અને તેને ઉલટાવવા માટેની અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ પરની મર્યાદા વિશે વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સંબંધિત ફકરાઓ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે :

"૧૨. ઉપર નોંધાયેલા તારણો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે,

દોષસિદ્ધિના ચુકાદાને હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, પ્રથમ અને સૌથી મહત્વનો પ્રશ્ન જે આપણે વિચારવાની જરૂર છે તે એ છે કે, કઈ પરિસ્થિતિઓમાં આ કોર્ટે નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમ સામે, રાજ્ય દ્વારા અપીલ આ કોર્ટ સમક્ષ માત્ર કોર્ટની પરવાનગીથી જ ટકી શકે છે. તેનાથી વિપરીત, જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છોડી મુકવાનો ચુકાદો હાઈકોર્ટ દ્વારા બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે, અને આરોપીને ફાંસીની સજા, અથવા આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુ સમય માટે કેદની સજા કરવામાં આવે છે, તો આરોપીના અપીલના અધિકારને ભારતના બંધારણના આર્ટિકલ ૧૩૪(૧)(એ) અને ૧૩૪(૧)(બી) અને કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૯ ના નીચમોને આધીન એક ચોક્કસ અધિકાર તરીકે ગણવામાં આવે છે. આના પ્રકાશમાં, એ સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલ પર આ કોર્ટમાં કરવામાં આવતી સામાન્ય અપીલની સરખામણીમાં સહેજ અલગ પેરામીટર્સ પર વિચાર કરવામાં આવે છે.

૧૩. જ્યારે આરોપીને ફોજદારી આરોપમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવે છે, ત્યારે તેનામાં એક મુક્ત નાગરિક બનવાનો અધિકાર સ્થાપિત થાય છે અને આ કોર્ટ તે અધિકારને છીનવી લેવામાં ખૂબ જ સાવધ છે. આપણા ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્ર હેઠળ આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવાની હકીકત દ્વારા આરોપીની નિર્દોષતાની ધારણા વધુ મજબૂત થાય છે. કોર્ટોએ ઠરાવ્યું છે કે જો કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા પર બે વ્યુ શક્ય હોય, તો

આરોપી માટે અનુકૂળ હોય તેવા વ્યુને કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવી શકે છે. જો કે, આ સિદ્ધાંત કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને લાગુ થવો જોઈએ અને મુખ્ય નિયમ એ છે કે શું પ્રોસિક્યુશને તેનો કેસ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કર્યો છે કે નહીં. જો પ્રોસિક્યુશન તેની જવાબદારી નિભાવવામાં સફળ થયું હોય, અને પુરાવાના મૂલ્યાંકનમાં ભૂલ રેકૉર્ડના ફેસ પર સ્પષ્ટ હોય તો ન્યાયના હેતુઓ પૂરા થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કોર્ટ નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે. આ તે મુખ્ય આધારસ્તંભ છે જેની આસપાસ ફોજદારી ન્યાયનું પ્રશાસન ફરે છે.

૧૪. ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો આ એક સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે પુરાવાનો બોજ પ્રોસિક્યુશન પર રહેલો છે અને તેણે વાજબી શંકાથી પર આરોપ સાબિત કરવાનો હોય છે. નિર્દોષતાની ધારણા અને ન્યાયી ટ્રાયલનો અધિકાર એ આપણી ફોજદારી ન્યાય વ્યવસ્થા હેઠળ આરોપીને ઉપલબ્ધ જોડિયા રક્ષણ છે પરંતુ એકવાર પ્રોસિક્યુશને તેનો કેસ સાબિત કરી દીધો હોય અને પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા, ઘટનાઓની સાંકળ સાથે મળીને જેમ કે બનેલી હોવાનું કહેવાય છે, જો અણમ રીતે એવા નિષ્કર્ષ તરફ આંગળી ચિંધતા હોય કે આરોપી ગિલ્ટી (દોષિત) છે તો કોર્ટ નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદામાં પણ હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે. નિર્દોષ છોડી મુકવાનો ચુકાદો પુરાવાના ગેર-મૂલ્યાંકન અથવા ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોના સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન પર આધારિત હોઈ શકે છે.

૧૫. હવે અમે આ મુદ્દા પર આ કોર્ટના કેટલાક ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ. સ્ટેટ ઓફ એમ. પી. વિ. બચુદાસ માં, કોર્ટ એક એવા કેસ સાથે સંકળાયેલી હતી જ્યાં આરોપીને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આઈપીસીની કલમ ૩૪ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૩૦૪ ભાગ II હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે ગિલ્ટી (દોષિત) ઠેરવવામાં આવ્યો હતો; પરંતુ મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હતો. આ કોર્ટ દ્વારા અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેમાં જણાવાયું હતું કે સુપ્રીમ કોર્ટનો હસ્તક્ષેપ ત્યારે જ જરૂરી હતો જ્યારે તેમ કરવા માટે નોંધપાત્ર અને મજબૂત કારણો હોય. અગાઉના ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, આ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું: (એસસીસી પૃષ્ઠ ૧૩૮-૩૯, ફકરા ૯-૧૦)

"૯. અપીલ કોર્ટ નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમ પર આધારિત પુરાવાની સમીક્ષા કરે તેના પર કોઈ મનાઈ નથી. સામાન્ય રીતે, નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવશે નહીં કારણ કે આરોપીની નિર્દોષતાની ધારણા નિર્દોષ છોડી મુકવાથી વધુ મજબૂત થાય છે. ફોજદારી કેસોમાં ન્યાય પ્રશાસનની જાળીમાંથી પસાર થતો સોનેરી દોરો એ છે કે જો કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા પર બે વ્યુ શક્ય હોય, એક આરોપીના વાંક તરફ અને બીજો તેની નિર્દોષતા તરફ આંગળી ચિંધતો હોય, તો આરોપી માટે અનુકૂળ હોય તે વ્યુ અપનાવવો જોઈએ. કોર્ટની સર્વોચ્ચ વિચારણા એ સુનિશ્ચિત કરવાની છે કે ન્યાયનો અનાદર અટકે. દોષિતને નિર્દોષ છોડી મૂકવાથી જે ન્યાયનો અનાદર થઈ શકે છે તે નિર્દોષને સજા કરવાથી કંઈ ઓછો નથી. એવા કેસમાં જ્યાં ગ્રાહ્ય પુરાવાને અણદેખા કરવામાં આવે છે, ત્યાં અપીલ કોર્ટ

પર એ ફરજ મૂકવામાં આવે છે કે જ્યાં આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં કોઈપણ આરોપીએ ખરેખર કોઈ ગુનો કર્યો છે કે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુથી પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરે. (જુઓ ભગવાન સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ. પી.) નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદા સામેની અપીલ પર વિચાર કરતી વખતે અપીલ કોર્ટ દ્વારા અનુસરવાનો સિદ્ધાંત ત્યારે જ હસ્તક્ષેપ કરવાનો છે જ્યારે તેમ કરવા માટે મજબૂત અને નોંધપાત્ર કારણો હોય. જો વિવાદિત ચુકાદો સ્પષ્ટપણે અયોગ્ય હોય અને પ્રક્રિયામાં સુસંગત અને ખાતરીપૂર્વકની સામગ્રીને ગેરવાજબી રીતે દૂર કરવામાં આવી હોય, તો તે હસ્તક્ષેપ માટેનું એક મજબૂત કારણ છે. આ પાસાઓ શિવાજી સહાબરાવ બોબડે વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, રમેશ બાબુલાલ દોશી વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, જસવંત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, રાજ કિશોર ઝા વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર, સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિ. કરનેલ સિંહ, સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિ. ભોલા સિંહ, સુચંદ પાલ વિ. ફાલી પાલ અને સચ્ચે લાલ તિવારી વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. માં આ કોર્ટ દ્વારા અધોરેખિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૧૦. જ્યારે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની પૃષ્ઠભૂમિમાં હાઈકોર્ટના નિષ્કર્ષોને ઉપર દર્શાવેલ સિદ્ધાંતોની એરણ પર ચકાસવામાં આવે છે, ત્યારે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ આવે છે કે હાઈકોર્ટનો ચુકાદો હસ્તક્ષેપને વાજબી ઠેરવવા માટે કોઈ ખામીથી પીડાતો નથી."

૧૬. તાજેતરના જ એક ચુકાદામાં, ૧૬-૫-૨૦૧૧ ના રોજ નક્કી કરાયેલ સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. સી. પી. રાવ માં આ કોર્ટની

બેન્ચે નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં આ કોર્ટ દ્વારા હસ્તક્ષેપના દાયરાની ચર્ચા કરી હતી અને સનવત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન માં આ કોર્ટની ત્રણ જજની બેન્ચના વ્યુનો પુનરોચ્ચાર કરતી વખતે, કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

"૧૩. આ નિષ્કર્ષ પર આવતાં, અમને એ સ્થાપિત સિદ્ધાંતની યાદ અપાવવામાં આવે છે કે જ્યારે કોર્ટે નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમ સામે ઉદ્ભવતી અપીલમાં વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, ત્યારે કોર્ટે યાદ રાખવું જ જોઈએ કે હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છોડી મુકવાના ચુકાદા દ્વારા આરોપીની નિર્દોષતા વધુ પુનઃસ્થાપિત થાય છે. હાઈકોર્ટના આવા નિર્ણય સામે, નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં આ કોર્ટ દ્વારા હસ્તક્ષેપનો દાયરો સનવત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન ૨૧૨ માં આ કોર્ટની ત્રણ જજની બેન્ચ દ્વારા ખૂબ જ સંક્ષિપ્તમાં નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. એસસીઆર પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર, સુબ્બા રાવ, જે. (ત્યારના તેમના લોર્ડશિપ તરીકે) એ સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ તારવ્યા હતા:

૯. અગાઉની ચર્ચા નીચે મુજબના પરિણામો આપે છે: (૧) અપીલ કોર્ટ પાસે જે પુરાવા પર નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ આધારિત છે તેની સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે; (૨) શિયો સ્વરૂપ કેસમાં સ્થાપિત સિદ્ધાંતો આવી અપીલનો નિકાલ કરવામાં કેસ પ્રત્યે અપીલ કોર્ટના અભિગમ માટે સાચું માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે; અને (૩) આ કોર્ટના ચુકાદાઓમાં વપરાયેલા વિવિધ શબ્દપ્રયોગો, જેમ કે (૧) "નોંધપાત્ર અને મજબૂત કારણો", (૨) "સારા અને પૂરતા પ્રમાણમાં ખાતરીપૂર્વકના કારણો", અને

(૩) "મજબૂત કારણો", સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને તેના પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવાની નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલમાં અપીલ કોર્ટની અસંદિગ્ધ સત્તાને ઘટાડવાનો ઈરાદો ધરાવતા નથી; પરંતુ તેમ કરતી વખતે તેણે તથ્યોના પ્રશ્નો પર અસર કરતી રેકૉર્ડ પરની દરેક બાબત અને તે તથ્યો પર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં તેના નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમના સમર્થનમાં નીચલી કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણો પર વિચાર કરવો જોઈએ એટલું જ નહીં, પરંતુ તેના ચુકાદામાં તે કારણો પણ વ્યક્ત કરવા જોઈએ, જે તેને એવું માનવા તરફ દોરી જાય છે કે નિર્દોષ છોડી મુકવાનું વાજબી ન હતું."

૧૭. સુમન સૂદ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન માં આ કોર્ટના ચુકાદાનો પણ ઉપયોગી સંદર્ભ આપી શકાય છે, જ્યાં આ કોર્ટે અગાઉના કેસોમાં, ખાસ કરીને ચંદ્રપ્પા વિ. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક માં કોર્ટ દ્વારા જણાવાયેલા સિદ્ધાંતોને મંજૂરી સાથે પુનરાવર્તિત કર્યા હતા. "નોંધપાત્ર અને મજબૂત કારણો", "સારા અને પૂરતા ગ્રાઉન્ડ્સ", "ખૂબ મજબૂત પરિસ્થિતિઓ", "વિકૃત નિષ્કર્ષો", "સ્પષ્ટ ભૂલો" વગેરે જેવા શબ્દપ્રયોગો નિર્દોષ છોડી મુકવા સામેની અપીલમાં અપીલ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને ઘટાડવાનો ઈરાદો ધરાવતા નથી તે વાત પર ભાર મૂકતા, કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે આવા શબ્દપ્રયોગો નિર્દોષ છોડી મુકવામાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે અપીલ કોર્ટની અનિરક્ષા પર ભાર મૂકવા માટે "ભાષાકીય અલંકારો" ના સ્વરૂપમાં વધુ છે. આમ, જ્યાં માત્ર એક જ વ્યુ લેવાનું શક્ય હોય એટલે કે પ્રોસિક્યુશનના પુરાવા આરોપીના વાંક તરફ આંગળી ચિંધતા હોય અને ચુકાદો તેના ફેસ પર વિકૃત હોય, તો કોર્ટ

નિર્દોષ છોડી મુકવાના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે."

૮. હવે આપણે સંપૂર્ણપણે અલગ ઢ્રજિકોણથી હત્યાત્મક મૃત્યુ કે આત્મહત્યાત્મક મૃત્યુ અંગેના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ. હાલ પૂરતું, આપણે એ આધાર પર આગળ વધીએ છીએ કે હાથ પરનો કેસ એ હત્યાત્મક મૃત્યુનો કેસ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, હાલ પૂરતું, આપણે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા આક્ષેપ કરાયા મુજબ એ આધાર પર આગળ વધીએ છીએ કે આરોપી અપીલકર્તાઓએ મૃતકને દુપહ્તાથી ગળે ટૂંપો આપીને પતી પતાવી દીધી હતી અને તેના દ્વારા તેમણે મૃતકની હત્યા કરી હતી. આ સંબંધમાં અમે જે પ્રશ્ન ઊભો કરીએ છીએ તે એ છે કે રેકૉર્ડ પર એવા કયા પુરાવા છે જે સૂચવે છે કે આરોપી અપીલકર્તાઓએ મૃતકને ગળે ટૂંપો આપીને પતી પતાવી દીધી હતી? જો આપણે બનાવના તે કમનસીબ દિવસે ઘરમાં તમામ અપીલકર્તાઓની હાજરી પર વિશ્વાસ કરીએ તો પણ, તે પોતે જ એવો નિષ્કર્ષ તારવવા માટે પૂરતું નથી કે તેઓએ સાથે મળીને મૃતકની હત્યા કરી હતી. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, આ સંબંધમાં નામને પણ કોઈ પુરાવા નથી.

૯. દલીલો કરતી વખતે, વિદ્વાન એપીપી સુશ્રી મહેતાએ ૨૦૧૩ (૦) જીએલએચઈએલ-એચસી ૨૨૯૦૨૯ માં રિપોર્ટ થયેલ માવજીભાઈ રામજીભાઈ તવિયાડ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત ના કેસમાં આ કોર્ટની ડિવિઝન

બેન્ચના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં, મૃતક પત્નીનો મૃતદેહ અપીલકર્તાના ઘરમાં લટકતો મળી આવ્યો હતો અને સદર કેસમાં કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે તે આત્મહત્યાનો કેસ ન હતો પરંતુ, તે હત્યાનો કેસ હતો. કોર્ટે ફરિયાદ ૮.૧ માં જણાવેલ ઈજાના નિશાન પર આધાર રાખ્યો છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :

“એ સ્પષ્ટપણે ધ્યાનમાં આવી શકે છે કે ચહેરો ભરાઈ જવો (કંજસ્ટેડ ફેસ), કાનમાંથી લોહી નીકળવું, ગળાની આસપાસ સતત ગોળાકારમાં આડો લિગેચર માર્ક, લિગેચર માર્કની આસપાસ ગળા પર છોલાવાના નિશાન, હાયોઈડ બોનનું ફ્રેક્ચર, સર્વાઈકલ વર્ટેબ્રેટનું ડિસલોકેશન વગેરે જેવા લક્ષણો જોવા મળે છે.”

૧૦. તેમણે ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૮૪-એસબી / ૧૯૯૬ માં ૩ જી માર્ચ, ૨૦૦૯ ના રોજ નક્કી કરાયેલ અમર ઇકબાલ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ ના કેસમાં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પણ, કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે તે ફ્રાંસીનો કેસ ન હતો પરંતુ, તે હત્યા હતી. સદર કેસમાં, નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું :

“તેથી, થાઈરોઈડ કાર્ટિલેજના સ્તરે ગળાના આગળના ભાગમાં

લિગેચર માર્કની હાજરી વર્તમાન કેસમાં ફાંસી આપી હોવાને નકારી
કાઢશે.”

૧૧. પરંતુ હાથ પરના કેસમાં, પીડબલ્યુ-૧૧ – ડૉ. ભટારામા જેમણે પોષ્ટ-
મોર્ટમ કર્યું હતું તેમણે નોંધ્યું હતું કે મૃત્યુનું કારણ મોં અને નસકોરા પર દબાણ
અને ત્યારબાદ ફાંસીના કારણે ગૂંગળામણ હતું અને ફાંસી સામાન્ય રીતે
આત્મહત્યાના સ્વરૂપની હોય છે, અને હોમિસાઈડલ (હત્યાત્મક) ફાંસી ભાગ્યે
જ કિસ્સાઓમાં જોવા મળે છે. સાથે જ, તેમણે એ સૂચનને નકારી કાઢ્યું હતું કે
પીએમ નોટની કલમ નં. ૧૭ માં ઉલ્લેખિત ઈજાઓ સ્વ-પહોંચાડેલી ઈજાઓ
હતી.

૧૨. મૃતકે આત્મહત્યા કરી શકી ન હોત તે વાત પર ભાર મૂકવા માટે વિદ્વાન
એપીપી અમને ગુનાના સ્થળના પંચનામામાંથી પણ લઈ ગયા હતા અને
શરીરના માપ અને છતની ઊંચાઈ વિશે રજૂઆત કરી હતી અને દલીલ કરી હતી
કે દુપટ્ટાનો છેડો રૂમના ભોંયતળિયાથી આશરે ૫૮.૫ ઇંચ દૂર હતો. વધુમાં, તે
અમને ઇન્કવેસ્ટ પંચનામા તરફ લઈ ગઈ હતી અને પગના અંગૂઠાથી ગળા
સુધીના મૃતદેહની લંબાઈ ૫૬ ઇંચ હતી અને દલીલ કરી હતી કે મૃતક માટે
આટલી ઓછી ઊંચાઈ ધરાવતા રૂમમાં ફાંસી લગાવવી શક્ય ન હતી અને તેથી,
તે ફાંસીનો કેસ ન હતો પરંતુ, તે હત્યાનો કેસ હતો.

૧૩. હવે, મેડિકલ પુરાવાના પ્રકાશમાં વિદ્વાન એપીપી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન એપીપીની એ રજૂઆત સ્વીકારવી અમને મુશ્કેલ લાગે છે કે પ્રોસિક્યુશને વાજબી શંકાથી પર સાબિત કર્યું હતું કે મૃતકની હત્યા કરવામાં આવી હતી. એ નોંધવામાં આવી શકે છે કે પોષ્ટ-મોર્ટમ નોટમાં અને ઇન્કવેસ્ટ પંચનામામાં મળી આવેલી ઇજાઓમાં વિસંગતતાઓ વિશે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટતા આપવામાં આવી નથી. સામવાળાઓએ મૃતક – હેમુની હત્યા કરી હતી તે દર્શાવવા માટે કોઈ પુરાવા નથી, ખાતરીપૂર્વકના પુરાવા તો દૂરની વાત છે. ગમે તે હોય, જો આપણે સામવાળાઓને ઉપર દર્શાવેલ શંકાનો લાભ આપીએ કે તેની હત્યા કરવામાં આવી ન હતી અને તેણે આત્મહત્યા કરી હતી, તો પણ સામવાળાઓ આઈપીસીની કલમ ૩૦૪બી હેઠળના આરોપમાંથી છટકી શકે નહીં જે કાનૂની કલ્પના ઊભી કરે છે. અમારા વિચારણાત્મક અભિપ્રાય મુજબ, વર્તમાન કેસમાં કલમ ૩૦૪બી ના તમામ ઘટકો સંતોષાય છે, કારણ કે હેમુનું મૃત્યુ તેના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર થયું હતું; મૃત્યુ સામાન્ય પરિસ્થિતિઓ સિવાય થયું હતું અને મૃતક હેમુને સત્તામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો જે આઈપીસીની કલમ ૪૯૮એ ના અર્થમાં ફૂરતા સમાન હતી. તૈયાર સંદર્ભ માટે, ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૪-બી પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવી છે જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"૩૦૪- બી. દહેજ મૃત્યુ.- (૧) જ્યાં કોઈ સ્ત્રીનું મૃત્યુ તેના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર દાઝવાથી અથવા શારીરિક ઈજાથી થાય છે અથવા સામાન્ય પરિસ્થિતિઓ સિવાય થાય છે અને એવું દર્શાવવામાં આવે છે કે તેના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલા તેને દહેજની કોઈ માંગણી માટે, અથવા તેના સંબંધમાં, તેના પતિ અથવા તેના પતિના કોઈ સંબંધી દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, તો આવા મૃત્યુને "દહેજ મૃત્યુ" કહેવામાં આવશે, અને તેવા પતિ અથવા સંબંધીએ તેનું મૃત્યુ નિપજાવ્યું હોવાનું માનવામાં આવશે.

સ્પષ્ટતા.- આ સબ-સેક્શનના હેતુ માટે, ૭ "દહેજ" નો અર્થ દહેજ પ્રતિબંધક કાયદા, ૧૯૬૧ (૧૯૬૧ નો ૨૮) ની કલમ ૨ માં દર્શાવ્યા મુજબનો જ રહેશે.

(૨) જે કોઈ દહેજ મૃત્યુ આચરે છે તેને કેદની સજા કરવામાં આવશે જે સાત વર્ષથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ જે આજીવન કેદ સુધી લંબાવી શકાશે."

૧૪. ઉક્ત જોગવાઈમાં એ અસરની કાનૂની કલ્પના ઊભી કરવામાં આવી છે કે જો એવું સ્થાપિત થાય કે "મૃત્યુના થોડા સમય પહેલા", મૃતકને તેના પતિ અથવા તેના કોઈપણ સંબંધી દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો

પડ્યો હતો; દહેજની કોઈ માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધમાં, તો આવા મૃત્યુને "દહેજ મૃત્યુ" કહેવામાં આવશે, અને તેવા પતિ અથવા સંબંધીએ તેનું મૃત્યુ નિપજાવ્યું હોવાનું માનવામાં આવશે. સંસદે ૧/૫/૧૯૮૬ થી અમલમાં આવે તે રીતે ૧૯૮૬ ના કાયદા નં. ૪૩ દ્વારા ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી પણ દાખલ કરી છે જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

"૧૧૩-બી- દહેજ મૃત્યુ અંગે ધારણા. - જ્યારે પ્રશ્ન એ હોય કે શું કોઈ વ્યક્તિએ સ્ત્રીનું દહેજ મૃત્યુ આચર્યું છે અને એવું દર્શાવવામાં આવે છે કે તેના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં તેવી સ્ત્રીને દહેજની કોઈ માંગણી માટે, અથવા તેના સંબંધમાં, તેવી વ્યક્તિ દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, તો કોર્ટ એવું માની લેશે કે તેવી વ્યક્તિએ દહેજ મૃત્યુ નિપજાવ્યું હતું.

સ્પષ્ટતા.- આ કલમના હેતુઓ માટે, "દહેજ મૃત્યુ" નો અર્થ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૩૦૪-બી માં દર્શાવ્યા મુજબનો જ રહેશે."

૧૫. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૪-બી અને ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી ના સંયુક્ત વાંચન પરથી, એ સ્પષ્ટ થશે કે જો પ્રોસિક્યુશન ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૪-બી માં નિર્દિષ્ટ

પરિસ્થિતિઓ સ્થાપિત કરવા સક્ષમ હોય તો તેના હેઠળ ઉદ્ભવતી ધારણા કામ કરશે. "દહેજ" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ શું છે તેની નોંધ લેવી યોગ્ય રહેશે. દહેજ પ્રતિબંધક કાયદા હેઠળ "દહેજ" ની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે:—

"આ કાયદામાં, "દહેજ" એટલે પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ રીતે આપવામાં આવેલી કે આપવા માટે સંમતિ અપાયેલી કોઈ મિલકત અથવા મૂલ્યવાન જામીનગીરી — —

(એ) લગ્નના એક પક્ષકાર દ્વારા લગ્નના બીજા પક્ષકારને; અથવા

(બી) લગ્નના કોઈપણ પક્ષકારના માતા-પિતા દ્વારા અથવા કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા, લગ્નના કોઈપણ પક્ષકારને અથવા કોઈ અન્ય વ્યક્તિને, લગ્ન સમયે અથવા તે પહેલાં [અથવા લગ્ન પછી કોઈપણ સમયે] [ઉક્ત પક્ષકારોના લગ્નના સંબંધમાં, પરંતુ તેમાં સમાવેશ થતો નથી] જે વ્યક્તિઓને મુસ્લિમ પર્સનલ લો (શરિયત) લાગુ પડે છે તેમના કિસ્સામાં દહેજ અથવા મહેર.

સ્પષ્ટતા II — "મૂલ્યવાન જામીનગીરી" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૩૦ માં દર્શાવ્યા મુજબનો જ રહેશે".

૧૬. બીજી એક જોગવાઈ જે આ સંદર્ભમાં સુસંગત છે તે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૯૮-એ છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :

"૪૯૮-એ. સ્ત્રીનો પતિ અથવા પતિનો સંબંધી તેને ફૂરતાને આધીન કરે છે જે કોઈ સ્ત્રીનો પતિ કે પતિનો સંબંધી હોઈને, આવી સ્ત્રીને ફૂરતાને આધીન કરશે તેને કેદની સજા કરવામાં આવશે જે ત્રણ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાશે અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે.

સ્પષ્ટતા : આ કલમના હેતુઓ માટે, "ફૂરતા" એટલે-

(એ) કોઈ પણ સ્વેચ્છાપૂર્વકનું આચરણ કે જે એવા સ્વરૂપનું હોય કે જેનાથી સ્ત્રી આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાય અથવા સ્ત્રીના જીવન, અંગ કે આરોગ્યને (માનસિક કે શારીરિક) ગંભીર ઈજા કે જોખમ ઊભું થાય; અથવા

(બી) સ્ત્રીની સતામણી જ્યાં આવી સતામણી તેને અથવા તેની સાથે સંકળાયેલી કોઈ વ્યક્તિને કોઈ મિલકત અથવા મૂલ્યવાન જમીનગીરી માટેની કોઈ ગેરકાયદેસર માંગણી પૂરી કરવા માટે દબાણ કરવાના હેતુથી હોય અથવા તેની સાથે સંકળાયેલી કોઈ વ્યક્તિ આવી માંગણી પૂરી કરવામાં નિષ્ફળ જવાના કારણે હોય."

૧૭. કલમ ૩૦૪-બી નું કાળજીપૂર્વકનું વિશ્લેષણ દર્શાવે છે કે આ કલમમાં નીચેના આવશ્યક તત્વો છે :

"(૧) સ્ત્રીનું મૃત્યુ દાઝવાથી અથવા શારીરિક ઈજાથી અથવા સામાન્ય પરિસ્થિતિઓ સિવાય થવું જોઈએ;

(૨) આપું મૃત્યુ તેના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર થયું હોવું જોઈએ;

(૩) તેને તેના પતિ અથવા તેના પતિના કોઈ સંબંધી દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હોવો જોઈએ;

(૪) આવી ફૂરતા અથવા સતામણી દહેજની માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધમાં હોવી જોઈએ."

૧૮. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી નિર્દિષ્ટ કરે છે કે જો મૃત્યુના થોડા સમય પહેલાં આવી સ્ત્રીને દહેજની કોઈ માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધમાં ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હોય, તો કોર્ટ એવું માની લેશે કે આવી વ્યક્તિએ દહેજ મૃત્યુ આચર્યું છે. આ કલમોના હેતુઓ માટે "ફૂરતા" નો અર્થ કલમ ૪૯૮-એ માં મળતી ભાષા પરથી તારવવાનો રહે છે અને તે કલમ મુજબ "ફૂરતા" એટલે "કોઈપણ સ્વેચ્છાપૂર્વકનું આચરણ જે એવા સ્વરૂપનું હોય કે જેનાથી સ્ત્રી આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાય અથવા જીવન વગેરેને ગંભીર ઈજા કે

જોખમ ઊભું થાય અથવા તેને અથવા તેની સાથે સંકળાયેલી કોઈ અન્ય વ્યક્તિને કોઈ મિલકત અથવા મૂલ્યવાન જામીનગીરી માટેની કોઈ ગેરકાયદેસર માંગણી પૂરી કરવા માટે દબાણ કરવાની સત્તામણી હોય અથવા તેના દ્વારા અથવા તેની સાથે સંકળાયેલી કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા આવી માંગણી પૂરી કરવામાં નિષ્ફળ જવાના કારણે હોય." "દહેજ" ની વ્યાખ્યા મુજબ લગ્ન સમયે અથવા તે પહેલાં અથવા પછીના કોઈપણ સમયે આપવામાં આવેલી કે આપવા માટે સંમતિ અપાયેલી કોઈપણ મિલકત અથવા મૂલ્યવાન જામીનગીરી, "દહેજ" ના અર્થમાં આવે છે.

૧૯. આ તબક્કે, જગજીત સિંહ વિરૂદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ [એઆઈઆઆર ૨૦૧૮ એસસી ૫૭૧૯] ના કેસમાં એપિટેક્સ કોર્ટના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવો સુસંગત રહેશે, જેમાં, ફકરા ૧૫ માં, નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું :

“૧૫. આપણે માત્ર આઈપીસી ની કલમ ૩૦૪-બી માં આવતા શબ્દો “થોડા સમય પહેલા” ની કદર કરવાના હેતુથી જ ૨૦૧૫(૬) એસસીસી ૪૭૭ માં રિપોર્ટ થયેલ રાજેન્દર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ માં ત્રણ વિદ્વાન જજની બનેલી બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા તાજેતરના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર છે. કોર્ટે આ જોવાનું છે “૨૪. આ બે નિર્ણયો દ્વારા જે કહેવામાં આવ્યું

છે તેને અમે સમર્થન આપીએ છીએ. દિવસો કે મહિનાઓ એ નથી જે જોવાનું છે. જે બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ તે એ છે કે “થોડા સમય પહેલા” શબ્દનો અર્થ “તુરંત જ” એવો થતો નથી. મોટો સામાજિક દૂષણ કે જે કલમ ૩૦૪-બી ના ઘડતર તરફ દોરી ગયો છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને એક ન્યાયી અને વ્યાવહારિક અર્થઘટન સ્પષ્ટ કરશે કે આ શબ્દપ્રયોગ એક સાપેક્ષ શબ્દપ્રયોગ છે. સમયનો ગાળો કેસ-ટુ-કેસ અલગ હોઈ શકે છે. માત્ર એટલું જ જરૂરી છે કે દહેજની માંગણી જૂની ન હોવી જોઈએ પરંતુ કલમ ૩૦૪-બી હેઠળ પરણિત સ્ત્રીના મૃત્યુ માટેનું સતત કારણ હોવું જોઈએ.”[ભારપૂર્વક ઉમેરેલ]

૨૦. એ ઉલ્લેખ કરવો અસ્થાને નહીં ગણાય કે “દહેજ” જે એક ઊંડે સુધી મૂળ ધરાવતું સામાજિક દૂષણ છે તે ઘણી યુવાન સ્ત્રીઓના દુર્ભાગ્યપૂર્ણ મૃત્યુનું કારણ હોય તેમ જણાય છે. આ એક ફૂર અને બર્બર ગુનો છે. તે સામાન્ય રીતે ઘરની અંદર આચરવામાં આવે છે અને મોટે ભાગે એવી ત્રાણીસ્થિતિ સાથે આચરવામાં આવે છે કે જેથી એવો અહેસાસ થાય કે તે આત્મહત્યાત્મક મૃત્યુ હતું. પરિવારના સભ્યો દ્વારા આવા ગુનાને ખુલ્લો પાડવાને બદલે તેને ઢાંકવાનો સર્વત્રાહી પ્રયાસ કરવામાં આવશે. સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરવા અને તેમના પર અત્યાચાર ગુજારનારાઓને સજા કરવા માટે સરકાર અવારનવાર કાયદાઓ સાથે

આગળ આવી છે. ૧૯૬૧ માં દહેજ પ્રતિબંધક કાયદો (૧૯૬૧ નો કાયદો ૨૮) દહેજ લેવા કે આપવા પર પ્રતિબંધ મૂકતો પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. ક્રિમિનલ લો (સેકન્ડ એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૮૩ (૧૯૮૩ નો કાયદો ૪૬) દ્વારા પીનલ કોડમાં પ્રકરણ XX-A કલમ ૪૮૮-એ સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું જે ફૂરતાનો નવો ગુનો ઊભો કરે છે. તે પતિ અથવા તેના સંબંધીઓને સજાની જોગવાઈ પૂરી પાડે છે જો તેઓ સ્ત્રીને મિલકત માટેની કોઈ ગેરકાયદેસર માંગણી પૂરી કરવા માટે દબાણ કરવાના હેતુથી હેરાન કરે છે. ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૧૭૪ માં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો જેથી સ્ત્રીના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર આત્મહત્યા કે મૃત્યુના કિસ્સામાં પોષ્ટ-મોર્ટમ સુનિશ્ચિત કરી શકાય. એપિડન્સ એક્ટ, ૧૮૭૨ માં કલમ ૧૧૩-એ દાખલ કરવામાં આવી છે જે જો પત્ની તેના લગ્નની તારીખથી સાત વર્ષની સમયગાળાની અંદર આત્મહત્યા કરે છે તો પતિ અથવા તેના સંબંધી સામે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૮૮-એ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ ફૂરતાની ધારણા ઊભી કરે છે. આ જોગવાઈઓ દહેજ મૃત્યુના દૂષણ સાથે મક્કમતાથી પતાવટ કરવા માટે આપણા લોકોના પ્રતિનિધિઓની ચિંતા દર્શાવે છે. ફરીથી, દહેજ પ્રતિબંધક (સુધારા) કાયદા, ૧૯૮૪ માં વ્યાપક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે. પીનલ કોડમાં કલમ ૩૦૪-બી દાખલ કરીને 'દહેજ મૃત્યુ' નામનો નવો ગુનો ઊભો કરવામાં આવ્યો છે. તેણે પતિ અથવા સંબંધી સામે દોષિતતાની ધારણા ઊભી કરી છે જે અત્યાર સુધી આપણા ન્યાયશાસ્ત્ર માટે

અજાણી હતી. તે જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં કોઈ સ્ત્રીનું મૃત્યુ તેના લગ્નના સાત વર્ષની અંદર દાઝવાથી અથવા શારીરિક ઈજાથી અથવા સામાન્ય પરિસ્થિતિઓ સિવાય થાય છે અને એવું દર્શાવવામાં આવે છે કે તેના મૃત્યુના થોડા સમય પહેલા તેને દહેજની કોઈ માંગણી માટે અથવા તેના સંબંધમાં તેના પતિ અથવા તેના પતિના કોઈ સંબંધી દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, તો આવા મૃત્યુને 'દહેજ મૃત્યુ' કહેવામાં આવશે.

૨૧. એઆઈઆઆર ૨૦૦૩ એસસી ૨૧૦૮ માં રિપોર્ટ થયેલ આલમગીર સાની વિ. સ્ટેટ ઓફ અસમ માં, આઈપીસી ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્દોષ છોડી મુકવા પર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ વિચારણા માટે આવેલો એક મુદ્દો એ હતો કે શું આઈપીસી ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્દોષ છોડી મુકવાના કારણે, આરોપી આઈપીસી ની કલમ ૩૦૪બી હેઠળ નિર્દોષ છોડી મુકવાનો દાવો કરી શકે છે. કોર્ટ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે આઈપીસી ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્દોષ છોડી મુકવાથી આઈપીસી ની કલમ ૩૦૪બી હેઠળ આપોઆપ નિર્દોષ છોડી મુકાશે નહીં. જો આરોપીને આઈપીસી ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવે તો પણ, જો આઈપીસી ની કલમ ૩૦૪બી ના ઘટકોને સંતોષવા માટે પુરાવા ઉપલબ્ધ હોય, તો આરોપી દ્વારા કરાયેલા મૃત્યુ પર ધારણાનું કોઈ ખંડન ન થાય તેવા કિસ્સામાં આરોપીને હજુ પણ આઈપીસી ની કલમ ૩૦૪બી હેઠળ દોષિત ઠેરવી શકાય છે. ટાંકવા માટે:

"૧૫. અપીલકર્તાને આઈપીસી ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હોવાના માત્ર કારણસર, એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી હેઠળની ધારણા આપોઆપ ખંડિત થઈ જાય છે તે રજૂઆતમાં પણ અમને કોઈ અર્ક દેખાતો નથી. લગ્નના સાત વર્ષની અંદર મૃત્યુ થયું હોય અને દહેજની માંગણીના પૂરતા પુરાવા હોય, એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી હેઠળની ધારણા લાગુ થઈ જાય છે. ખંડનમાં કોઈ પુરાવા નથી."

૨૨. જ્યાં સુધી વર્તમાન કેસનો સંબંધ છે, ટ્રાયલ કોર્ટ પીડબલ્યુ-૧ – ફરિયાદીની જુબાનીનું મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે, જેમાં તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે સામવાળા નં. ૧ – દીપક, તેમની મૃતક પુત્રી-હેમુના પતિએ, મૃતક પાસે સોનાની એક ચેઈન અને હાથ ઘડિયાળની માંગણી કરી હતી અને તે માંગણી માટે તેને માર મારવામાં આવ્યો હતો. તેમણે એ પણ જણાવ્યું હતું કે સામવાળા નં. ૧ અને સામવાળા નં. ૪ – વીણાબેન, મૃતકના કાકીજી (મામીજી), દહેજ તરીકે ટી.વી. અને ફિજની માંગણી કરી રહ્યા હતા. આ દહેજ માટે તેને મહેલાં-ટોલાં પણ મારવામાં આવતા હતા અને માર મારવામાં આવતો હતો. ફરિયાદીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે સામવાળા નં. ૧ પતિએ ટૂંક ખરીદવા માટે રૂ. ૧ લાખની માંગણી કરી હતી અને તેને સામવાળા

નં. ૧ અને ૪ દ્વારા માર પણ મારવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે તેમની પુત્રી તેમને સામવાળા નં. ૧ અને ૪ દ્વારા કરવામાં આવતા માનસિક અને શારીરિક ત્રાસ વિશે વારંવાર ફરિયાદ કરતી હતી. પીડબલ્યુ-૨, જેઓ મૃતકના માતા છે, તેમણે પણ પીડબલ્યુ-૧ – ફરિયાદીની જુબાનીને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું હતું. એ કહેવાની જરૂર નથી કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી નિર્દિષ્ટ કરે છે કે દહેજ મૃત્યુ પર ધારણા તારવવી જોઈએ, જો દહેજની કોઈ માંગણી હોય અને સ્ત્રીને દહેજની માંગણીના સંબંધમાં આવી વ્યક્તિ દ્વારા ફૂરતા અથવા સતામણીનો સામનો કરવો પડ્યો હોય. આમ, સામવાળા નં. ૧ અને ૪ સામે ધારણા લાગુ કરવા માટે આ પુરાવા પૂરતા છે. ટ્રાયલ કોર્ટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું ગેર-મૂલ્યાંકન કરીને તદ્દન વિફલ તારણ નોંધ્યું છે કે સામવાળા નં. ૧ અને ૪ સામે સતામણી અને ફૂરતાના ઉક્ત પુરાવાઓને ફગાવી દેવા જરૂરી હતા કારણ કે ફરિયાદીએ તે અંગે કોઈ ફરિયાદ નોંધાવી ન હતી. લગ્નવિષયક વિવાદમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા વ્યુને સાચો વ્યુ કહી શકાય નહીં. પક્ષકારોની પહેલા વિવાદને અમનપૂર્વક ઉકેલવાની પ્રવૃત્તિ હોય છે અને બનાવ પહેલા પોલીસમાં ફરિયાદ કરવી એ છેલ્લો તબક્કો હશે. અન્યથા, તે બે પરિવારો વચ્ચેના સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધોને બગાડશે. ટ્રાયલ કોર્ટ આ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ સામાજિક મુદ્દાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં ગંભીર રીતે નિષ્ફળ ગઈ છે.

૨૩. એ કહેવાની જરૂર નથી કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી હેઠળ

ધારણા છે. આ ધારણા ખંડન યોગ્ય છે. અલબત્ત, જ્યારે આરોપીએ ધારણાનું ખંડન કરવાનું હોય, ત્યારે પુરાવાનું ધોરણ “સંભાવનાઓની પ્રબળતા” નું હોય છે. રંગપ્પા વિ. શ્રીમોહન [૨૦૧૦] ૧૧ એસસીસી ૪૪૧ માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવાયા મુજબ, મજબૂત વાજબીપણું ગેરહાજર હોય ત્યારે રિવર્સ ઓનસ કલોઝ સામાન્ય રીતે પુરાવાનો બોજ લાદે છે મનાવવાનો બોજ નહીં. જ્યારે આરોપીએ કલમ ૧૧૩-બી હેઠળની ધારણાનું ખંડન કરવાનું હોય, ત્યારે તેમ કરવા માટે પુરાવાનું ધોરણ “સંભાવનાઓની પ્રબળતા” નું હોય છે. તેથી, જો આરોપી સંભવિત બચાવ ઊભો કરવા સક્ષમ હોય કે જે ભોગ બનનારને થયેલી સત્તામણીના અસ્તિત્વ વિશે શંકાઓ ઊભી કરે, તો પ્રોસિક્યુશન નિષ્ફળ જઈ શકે છે. આરોપી આ સંદર્ભમાં આવો બચાવ ઊભો કરવા માટે ફરિયાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલી સામગ્રી પર આધાર રાખી શકે છે અને આરોપીએ પોતાના દ્વારા પુરાવા રજૂ કરવાની જરૂર ન પાડે. જો કે, હાથ પરના કેસમાં, આરોપી દ્વારા ખંડનમાં કોઈ પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા કે આરોપીએ પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીઓ દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા સંસ્કરણોમાં શંકા ઊભી કરવા માટે પ્રોસિક્યુશનના પુરાવા પર આધાર રાખ્યો ન હતો. ઝઠિસ્થિતિઓમાં, અમે એવા વ્યુ ધરાવીએ છીએ કે બચાવ પક્ષ પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાનું ખંડન કરવામાં નિષ્ફળ ગયો છે, તેમજ આઈપીસીની કલમ ૩૦૪-બી સાથે વાંચવામાં આવતી એપિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી હેઠળ પ્રોસિક્યુશનને ઉપલબ્ધ ધારણાનું ખંડન કરવામાં પણ નિષ્ફળ ગયો છે.

૨૪. ઉપરોક્ત જગ્યાઓમાં, સામવાળા નં. ૧ અને ૪ – મૃતકના પતિ અને કાકીજી (મામીજી) આઈપીસીની કલમ ૩૦૪-બી અને કલમ ૪૮૮-એ ના પંજામાંથી છટકી શકે નહીં. મૃતકે તેના સાસરે આત્મહત્યા કરી હતી. લગ્નની તારીખથી દસ મહિનાની અંદર મૃતક માટે આત્મહત્યા કરવા માટે કોઈ કારણ હોવું જોઈએ. સંબંધિત સામવાળાઓ – પતિ અને કાકીજી (મામીજી) એ શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિઓ હતા જેઓ સ્પષ્ટતા કરી શક્યા હોત કે કઈ પરિસ્થિતિઓમાં મૃતકે આત્મહત્યા કરવાનું ચરમસીમાનું કદમ ઉઠાવ્યું હતું. જો મૃતકને તેના સ્વાસ્થ્ય અંગે કોઈ સમસ્યા હોય અને તે જીવનથી કંટાળી ગઈ હોય, તો પતિ અને કાકીજી (મામીજી) જેમની સાથે મૃતક રહેતી હતી તેમના દ્વારા આ બાબત તરફ આંગળી ચિંધવામાં આવી શકી હોત. પતિ અને કાકીજી (મામીજી) ની મૌનતા એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩-બી હેઠળની વૈધાનિક ધારણાને આઈપીસીની કલમ ૩૦૪-બી માં સમાવિષ્ટ માનવામાં આવતી જોગવાઈ સાથે વાંચતા મજબૂત બનાવે છે. સામવાળાઓ – આરોપીઓ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેમના વધુ નિવેદનો નોંધતી વખતે તેમના ધ્યાનમાં લાવવામાં આવેલી ગુનાહિત સામગ્રીની સ્પષ્ટતા કરવામાં પણ નિષ્ફળ ગયા હતા. ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૩૧૩ ના જોડિયા હેતુઓ આરોપીને રેકૉર્ડ પર આવેલી ગુનાહિત સામગ્રીની સ્પષ્ટતા કરવાની તક આપવાનો અને સત્ય બહાર લાવવાનો છે. એ સાચું છે કે કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા આરોપીના

નિવેદનો પર દોષસિદ્ધિ આધારિત હોઈ શકે નહીં અને પ્રોસિક્યુશને તમામ પરિસ્થિતિઓ સ્વતંત્ર રીતે વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાની હોય છે, તેમ છતાં આરોપી દ્વારા તેમની વિશેષ જાણકારીમાં રહેલી સામગ્રી પરિસ્થિતિઓની સ્પષ્ટતા ન કરવી એ સમગ્ર પુરાવાનું કુલ મળીને મૂલ્યાંકન કરતી વખતે એક સુસંગત પરિબળ બનશે.

૨૫. અમે એ હકીકત પ્રત્યે પણ સચેત છીએ કે વર્તમાન અપીલની સુનાવણીમાં નોંધપાત્ર વિલંબ થયો છે, જો કે, એઆઈઆઆર ૨૦૧૨ એસસી ૩૩૧૧ માં રિપોર્ટ થયેલ શ્યામ બાબુ વિ. સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવાયા મુજબ અપીલની સુનાવણીમાં વિલંબ એ આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવાનું ગ્રાઉન્ડ બની શકે નહીં. હવે, એ પણ સુસ્થાપિત છે કે શંકાના લાભના નિયમ પ્રત્યેનું અતિશયોક્તિભર્યું સમર્પણ કાલ્પનિક શંકાઓને પોષવું જોઈએ નહીં. કોર્ટની સર્વોચ્ચ વિચારણા ન્યાયના અનાદરને ટાળવાની હોવી જોઈએ, જે દોષિતને નિર્દોષ છોડી મૂકવાથી ઉદ્ભવી શકે છે.

૨૬. ઉપર નોંધાયેલા કારણોસર, વર્તમાન અપીલ અંશતઃ મંજૂર કરવાને પાત્ર છે અને સામવાળા નં. ૧ અને ૪ ના સંબંધમાં તદનુસાર અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે. સેશન્સ કેસ નં. ૧૪૨/૧૯૯૨ માં એડિશનલ સેશન્સ જજ, સુરત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧૭/૦૫/૧૯૯૪ નો વિવાદિત ચુકાદો

અને હુકમ ૨૬ અને બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે. સામવાળા/આરોપી નં. ૧ – દીપકકુમાર અને સામવાળા/આરોપી નં. ૪ – વીણાબેન પ્રવીણચંદ્ર રેતીવાળાને નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ બાજુ પર મૂકવામાં આવે છે. તે બંનેને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૩૦૪-બી, ૪૯૮-એ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે અને અમે લઘુત્તમ સજા ફટકારવાનો પ્રસ્તાવ મૂકીએ છીએ. એઆઈઆઆર ૨૦૧૯ એસસી ૩૦૩૧ એક્ચુઅલ x વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા તાજેતરમાં ઠરાવાયા મુજબ, જો આરોપી પર લઘુત્તમ સજા ફટકારવાનો પ્રસ્તાવ હોય, તો કલમ ૨૩૫(૨) હેઠળ તક પૂરી પાડવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે નહીં. (જુઓ તરલોક સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૧૯૭૭) ૩ એસસીસી ૨૧૮; રામદેવ ચૌહાણ વિ. સ્ટેટ ઓફ અસમ, (૨૦૦૧) ૫ એસસીસી ૭૧૪). સામવાળા નં. ૧ અને ૪ ને આથી આઈપીસીની કલમ ૩૦૪-બી હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે ૭ વર્ષના સમયગાળા માટે સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવે છે. તેઓને આઈપીસીની કલમ ૪૯૮-એ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે એક વર્ષના સમયગાળા માટે સાદી કેદની સજા અને પ્રત્યેકને રૂ. ૫૦૦૦/- નો દંડ અને દંડ ન ભરે તો, બે મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવે છે. બંને સજાઓ સાથે ચાલશે. આઈપીસીની કલમ ૧૧૪ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે કોઈ અલગ સજા ફટકારવામાં આવતી નથી. તેઓ ૧૪/૦૯/૨૦૨૦ ના રોજ અથવા તે પહેલા સેશન્સ કોર્ટ, સુરત સમક્ષ સરન્ડર કરશે.

૨૬.૧ જ્યાં સુધી સામવાળા/આરોપી નં. ૩ – જશવંતભાઈ મંગુભાઈ પારડીવાળાનો સંબંધ છે, વર્તમાન અપીલ તેમના સંબંધમાં ફગાવી દેવામાં આવે છે અને સેશન્સ કોર્ટ, સુરત દ્વારા નોંધાયેલ નિર્દોષ છોડી મુકવાનો હુકમ આથી કન્ફર્મ કરવામાં આવે છે.

રજિસ્ટ્રીને વહેલામાં વહેલી તકે પ્રમાણિત નકલ પૂરી પાડવા સૂચના આપવામાં આવે છે.

સહી/– (બેલા એમ. ત્રિવેદી, ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

સહી/– (એ. સી. રાવ, ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

સુરેશ સોલંકી/ડોલી

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.